

บันทึกความเข้าใจ
ระหว่าง
รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทย
กับ
รัฐบาลราชอาณาจักรกัมพูชา
เรื่อง
ความร่วมมือทวิภาคี
ว่าด้วยการค้าเด็กและหญิง และการช่วยเหลือเหยื่อ
ของการค้ามนุษย์

รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยกับรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา (ซึ่งต่อไปจะเรียกว่า “ภาคีสัญญา”) มุ่งกระชับความสัมพันธ์แห่งมิตรภาพระหว่างทั้งสองประเทศและเพิ่มความร่วมมือทวิภาคีในการปราบปรามการค้าเด็กและหญิง

ยอมรับว่าการค้าเด็กและหญิงเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงและเป็นการเหยียดหยามศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

กังวลอย่างยิ่งว่าการค้าเด็กและหญิงมีผลกระทบทางลบต่อการพัฒนาด้านกายภาพ จิตใจ อารมณ์ และศีลธรรมของแต่ละบุคคล รวมทั้งส่งผลกระทบต่อสายใยและคุณค่าของสังคม

คำนึงถึงว่ากลุ่มและองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันในการค้าเด็กและหญิง และอาชญากรรมข้ามชาติดังกล่าวไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อประเทศกัมพูชาและประเทศไทยเท่านั้น แต่กระทบต่อทั้งภูมิภาคและประชาคมโลกโดยรวมด้วย

ยืนยันว่าภาคีทั้งสองมีความวิตกกังวลร่วมกันในปัญหาการค้ามนุษย์ข้ามชาติที่ได้กล่าวไว้ในปฏิญญากรุงเทพฯ ว่าด้วยการย้ายถิ่นฐานแบบไม่ปกติซึ่งได้มีการพิจารณากันในการประชุมนานาชาติ ว่าด้วยการโยกย้ายถิ่นฐานในหัวข้อ “มุ่งสู่ความร่วมมือในระดับภูมิภาคในเรื่องการย้ายถิ่นฐานแบบไม่ปกติ/การย้ายถิ่นฐานแบบไม่มีเอกสารเป็นหลักฐาน” ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 21-23 เมษายน 2542 และการประชุมระดับรัฐมนตรีเกี่ยวกับการลักลอบขนคนเข้าเมือง และการค้ามนุษย์ ที่บาห์ลี ระหว่างวันที่ 26-28 กุมภาพันธ์ 2545

ระลึกถึงบันทึกการประชุมที่ได้มีการรับรองแล้วของการประชุมคณะกรรมาธิการร่วมว่าด้วยความร่วมมือทวิภาคีระหว่างราชอาณาจักรกัมพูชาและราชอาณาจักรไทย ครั้งที่ 3 ที่จังหวัดเสียมราฐราชอาณาจักรกัมพูชาเมื่อวันที่ 31 มกราคม-1 กุมภาพันธ์ 2543 เกี่ยวกับการเสริมสร้างความร่วมมือในการปราบปรามการค้ามนุษย์ข้ามพรมแดนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้าหญิงและเด็ก

อ้างถึงสารสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกัน ปราบปราม และลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะหญิงและเด็ก ซึ่งเพิ่มเติมอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร

ตระหนักว่าการปราบปรามอาชญากรรมค้าเด็กและหญิงโดยการร่วมมือกันในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการพิจารณาความอาญาเป็นมาตรการหนึ่งที่มีประสิทธิภาพเพื่อผดุงความยุติธรรมในการต่อต้านการค้ามนุษย์

ปฏิญญาว่าภาคีสัญญาจะร่วมมือกันอย่างจริงจังในการขจัดการค้าเด็กและหญิงและคุ้มครองเหยื่อการค้ามนุษย์

ได้ตกลงกันไว้ดังนี้

นี้

1. ขอบเขตของบันทึกความเข้าใจฉบับนี้

ข้อ 1 บันทึกความเข้าใจฉบับนี้จะใช้กับการค้าเด็กและหญิงตามที่กำหนดไว้ในข้อ 2 ของบันทึกความเข้าใจฉบับ

2. คำจำกัดความ

ข้อ 2 เพื่อวัตถุประสงค์ในการดำเนินการตามบันทึกความเข้าใจฉบับนี้

(ก.) “การค้าหญิงและเด็ก” หมายถึงการจัดหา ขนส่ง ขนย้าย ให้ที่พักหรือรับบุคคล โดยการข่มขู่ ใช้กำลังหรือการกระทำอื่นซึ่งมีลักษณะของการข่มขืนใจ ลักพาตัว ข้อฉล ใช้กลลวง ใช้อำนาจในทางมิชอบหรือใช้ความอ่อนแอไปในทางมิชอบ หรือการให้หรือรับเงินหรือผลประโยชน์เพื่อให้ได้มาซึ่งความยินยอมจากบุคคลที่มีอำนาจเหนืออีกบุคคลหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการแสวงประโยชน์ การแสวงประโยชน์ให้รวมถึงการแสวงประโยชน์จากผู้อื่นโดยการค้าประเวณีหรือรูปแบบอื่นของการแสวงประโยชน์ทางเพศแรงงานหรือการบังคับแรงงานหรือการใช้แรงงานเยี่ยงทาส การเป็นทาสรับใช้หรือการตัดอวัยวะ

(ข.) ความยินยอมของผู้ตกเป็นเหยื่อการค้าเด็กและหญิงต่อการแสวงประโยชน์ตามที่มีเจตนาตามที่ได้รับไว้ในวรรค (ก) ของข้อนี้จะไม่เป็นประเด็นในการพิจารณา ในกรณีที่มีการใช้วิธีการตามที่ระบุไว้ในวรรค (ก)

(ค.) เด็กซึ่งถูกจัดหา ขนส่ง ขนย้าย หรือให้ที่พักเพื่อวัตถุประสงค์ในการแสวงประโยชน์จะถือว่าเป็น “เหยื่อของการค้ามนุษย์” แม้จะมีได้ใช้วิธีการที่ระบุไว้ในวรรค (ก.) ของข้อนี้ก็ตาม

(ง.) “เด็ก” หมายถึง บุคคลใดซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี

ข้อ 3 ภาคีสัญญาจะรับว่า ตัวอย่างของวัตถุประสงค์ในการค้าเด็กและสตรีรวมถึง แต่ไม่จำกัดเฉพาะ

(ก) การค้าประเวณี

(ข) แรงงานบังคับหรือแรงงานที่ถูกแสวงประโยชน์ในบ้าน

(ค) แรงงานทาส และแรงงานรูปแบบอื่นที่เป็นงานเสี่ยงภัย มีอันตรายและถูกแสวงประโยชน์

(ง) การแต่งงานเพื่อให้เป็นข้ารับใช้

(จ) การรับเป็นบุตรบุญธรรมอันเป็นเท็จ

(ฉ) การท่องเที่ยวและการให้ความบันเทิงทางเพศ

(ช) การถ่ายภาพและจัดทำสื่อลามก

(ซ) การขอทาน และ

(ฌ) การทำให้เด็กและสตรีตกเป็นทาสโดยใช้ยาเสพติด

3. มาตรการป้องกัน

ข้อ 4 ภาคีสัญญาจะดำเนินการปฏิรูปกฎหมายที่จำเป็นและใช้มาตรการที่เหมาะสมอื่น ๆ เพื่อให้แน่ใจว่า กรอบกฎหมายในเขตอำนาจศาลของประเทศตนสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบและตราสารระหว่างประเทศอื่นด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งภาคีสัญญาได้ให้สัตยาบันหรือภาคยานุวัติ และมีประสิทธิภาพในการจัดการค้าเด็กและหญิงและคุ้มครองสิทธิทุกประการของเด็กและหญิงที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์

ข้อ 5 ภาครัฐคู่สัญญาจะจัดให้มีโครงการ ให้มีการศึกษาและฝึกอาชีพ โดยเฉพาะแก่หญิงและเด็ก เพื่อเพิ่มโอกาสในการมีงานทำและลดความเสี่ยงจากการค้ามนุษย์

ข้อ 6 ภาครัฐคู่สัญญาจะพยายามอย่างสุดความสามารถในการป้องกันการค้าเด็กและหญิงโดยใช้มาตรการป้องกันดังต่อไปนี้

(ก) เพิ่มบริการทางสังคม เช่น บริการจัดหางานและสร้างรายได้และการจัดการรักษาพยาบาลให้แก่เด็กและหญิงที่อาจตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์

(ข) ปฏิรูปโครงการฝึกอบรมด้านการศึกษาและการฝึกอาชีพเพื่อเพิ่มโอกาสในการทำงาน

(ค) ส่งเสริมให้สาธารณชนตระหนักและเข้าใจในประเด็นเกี่ยวกับการค้าเด็กและหญิงมากขึ้น และ

(ง) เผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณชนเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงที่เกี่ยวกับการค้าเด็กและหญิงและธุรกิจต่างๆ ที่แสวงประโยชน์จากเด็กและหญิง

4. การคุ้มครองเด็กและหญิงที่ถูกค้า

ข้อ 7 เด็กและหญิงที่ถูกค้าจะถือเป็นเหยื่อ มิใช่ผู้ละเมิดและกระทำผิดกฎหมายคนเข้าเมือง ดังนี้

(ก) เด็กและหญิงที่ถูกค้าจะไม่ถูกดำเนินคดีในข้อหาเดินทางเข้าประเทศ โดยผิดกฎหมาย

(ข) เด็กและหญิงที่ถูกค้าจะไม่ถูกกักกันในศูนย์กักกันคนเข้าเมืองในระหว่างที่รอขั้นตอนการส่งกลับประเทศอย่างเป็นทางการ แต่จะให้อยู่ในความดูแลของกระทรวงกิจการสังคม แรงงาน การฝึกอาชีพและฟื้นฟูเยาวชน (ประเทศกัมพูชา) หรือกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (ประเทศไทย) และจะมีการจัดหาที่พักและให้ความคุ้มครองแก่เหยื่อตามนโยบายของแต่ละรัฐ

(ค) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะดูแลความปลอดภัยของเด็กและหญิงที่ถูกค้า และ

(ง) ผู้ตกเป็นเหยื่อจะได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมตลอดกระบวนการให้ความคุ้มครองและการส่งกลับประเทศและกระบวนการทางศาล

ข้อ 8 ภาครัฐคู่สัญญาจะใช้มาตรการที่เหมาะสม ซึ่งอาจรวมถึงการปฏิรูปกฎหมายและการช่วยเหลือทางกฎหมายเพื่อให้แน่ใจว่าเหยื่อของการค้ามนุษย์จะได้รับการเยียวยาทางกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

(ก) ผู้ตกเป็นเหยื่ออาจเรียกคืนซึ่งทรัพย์สินและสิ่งของส่วนบุคคลที่ไม่มีการโต้แย้งสิทธิและเจ้าหน้าที่รับหรือได้ไว้ในระหว่างกระบวนการควบคุมตัวหรือกระบวนการทางอาญาอื่น

(ข) ผู้กระทำความผิดในคดีการค้ามนุษย์จะต้องรับผิดชอบสำหรับการคืนสิ่งที่ทำให้ร้ายแรงผิดปกติซึ่งได้มาจากการค้ามนุษย์หรือการแสวงประโยชน์

(ค) ผู้ตกเป็นเหยื่ออาจเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำความผิดต่อความเสียหายใดๆ ที่เกิดจากการค้าเด็กและหญิง

(ง) ผู้ตกเป็นเหยื่ออาจเรียกให้ผู้กระทำความผิดชำระเงินค่าบริการซึ่งตนยังไม่ได้รับไว้ และ

(จ) ผู้ตกเป็นเหยื่อสามารถเข้าถึงกระบวนการที่ถูกต้องของกฎหมายเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมทางอาญาการชดเชยค่าเสียหาย และการเยียวยาอื่นๆทางศาล

ข้อ 9 ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องโดยการร่วมมือกับองค์กรเอกชนตามความเหมาะสมจะจัดหาที่พักที่ปลอดภัย ให้การรักษาพยาบาล ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและดำเนินการที่จำเป็นอื่นๆ เพื่อให้ความคุ้มครองแก่หญิงและเด็กที่ถูกค้าและครอบครัวหญิงและเด็ก

5. ความร่วมมือในการปราบปรามการค้าเด็กและหญิง

ข้อ 10 หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายในประเทศทั้งสอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ณ บริเวณชายแดน จะทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดเพื่อเปิดเผยการค้าหญิงและเด็กทั้งในประเทศและข้ามแดน

ข้อ 11

(ก.) ให้ปรับปรุงกระบวนการบังคับใช้กฎหมายให้คล่องตัวเพื่อให้สามารถต่อสู้กับอาชญากรรมการค้าเด็กและหญิงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(ข.) ให้ดำเนินการสืบสวนสอบสวนการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดและองค์กรอาชญากรรมในคดีการค้ามนุษย์อย่างจริงจัง

(ค.) ภาควิชาสัญญาจะจัดโครงการฝึกอบรมทั้งฝ่ายเดียวและทวิภาคีเกี่ยวกับกฎหมายที่บังคับใช้และทักษะในการสืบสวนสอบสวนและการคุ้มครองในคดีการค้ามนุษย์เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย โดยเน้นเรื่องสิทธิของหญิงและเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ หลักเกณฑ์ระหว่างประเทศอื่นด้านสิทธิมนุษยชน และกฎหมายภายในที่เกี่ยวข้อง

ข้อ 12

(ก.) ภาควิชาสัญญาจะส่งเสริมความร่วมมือทวิภาคีในกระบวนการทางศาลต่อการค้ามนุษย์ อาทิ การดำเนินคดีกับผู้ค้ามนุษย์ข้ามชาติ การจัดการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกระบวนการทางอาญา

(ข.) ภาควิชาสัญญาจะให้ซึ่งกันและกันซึ่งมาตรการความช่วยเหลือในทางกฎหมายที่กว้างที่สุดในการสืบสวนสอบสวน การดำเนินคดี และกระบวนการทางศาลเกี่ยวกับการค้าเด็กและหญิง รวมทั้งข้อตกลงส่งผู้ร้ายข้ามแดนที่มีอยู่แล้ว

ข้อ 13 ตำรวจและเจ้าหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องในประเทศทั้งสองจะร่วมมือกันในการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการค้า การค้ามนุษย์ อาทิ เส้นทางการค้า สถานที่ค้า รูปพรรณสัณฐานของผู้ค้า เครือข่ายการค้า วิธีการค้าและข้อมูลเกี่ยวกับการค้า เป็นต้น

ข้อ 14

(ก.) กระทรวงการต่างประเทศและความร่วมมือระหว่างประเทศกระทรวงมหาดไทย กระทรวงกิจการสังคม แรงงาน การฝึกอาชีพ และฟื้นฟูเยาวชน กระทรวงกิจการสตรีและทหารผ่านศึก กระทรวงยุติธรรม และกระทรวงการท่องเที่ยว (ประเทศกัมพูชา) และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงแรงงาน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข และกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ตำรวจท่องเที่ยว หรือด่านตรวจคนเข้าเมือง (ประเทศไทย) พร้อมทั้งองค์กรเอกชนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จะร่วมมือกันในการรวบรวมข้อมูลและพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดีการค้ามนุษย์

(ข.) ข้อมูลและพยานหลักฐานที่ได้มาตามวรรคข้างต้นให้ส่งโดยถูกต้องให้แก่สำนักงานตำรวจ สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง สำนักงานอัยการที่มีอำนาจ หรือฝ่ายที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่เป็นผู้ดำเนินการตามกฎหมายต่อคดีการค้าเด็กและหญิง อาทิ การค้นหาผู้กระทำความผิด และดำเนินการตามขั้นตอนอื่นๆ ในกระบวนการทางศาล

ข้อ 15 ตำรวจและเจ้าหน้าที่อื่นๆ ที่เหมาะสมของรัฐที่เกี่ยวข้องจะจัดให้มีโครงการให้การคุ้มครองความปลอดภัยแก่เหยื่อและพยานบุคคลจากการแก้แค้นหรือคุกคามระหว่างและหลังกระบวนการทางศาลตามที่จำเป็น

6. การส่งกลับประเทศ

ข้อ 16

(ก.) เจ้าหน้าที่รับผิดชอบเรื่องการส่งกลับประเทศจะใช้ช่องทางการติดต่อทางการทูตในการแจ้งภาคีคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งถึงการเตรียมการส่งเด็กและหญิงที่ถูกค้ากลับประเทศ เป็นการล่วงหน้า

(ข.) การส่งเด็กและหญิงที่ถูกค้ากลับประเทศจะเตรียมการและปฏิบัติโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของบุคคลเหล่านั้น

(ค.) เด็กและหญิงผู้ตกเป็นเหยื่อของการค้าจะไม่ถูกส่งออกนอกประเทศ การส่งเด็กและหญิงที่ตกเป็นเหยื่อกลับประเทศจะดำเนินการสอดคล้องกับความข้างต้น

ข้อ 17

(ก.) ภาคีคู่สัญญาจะจัดตั้งศูนย์ประสานงานเพื่อดำเนินกระบวนการส่งเด็กและหญิงที่ถูกค้ากลับประเทศ

(ข.) จุดประสานงานจะประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจากภาคีคู่สัญญา

(ค.) จุดประสานงานจะปฏิบัติหน้าที่ดังต่อไปนี้

1.) เตรียมการส่งกลับเด็กและหญิงที่ถูกค้า

2.) ดำเนินการส่งกลับเด็กและหญิงที่ถูกค้าตามที่ได้เตรียมการไว้

3.) ให้ความปลอดภัยแก่เด็กและหญิงที่ถูกค้าในระหว่างกระบวนการที่ส่งกลับประเทศ

4.) พยายามติดตามการค้าเด็กและหญิง และ

5.) จัดตั้งเครือข่ายข้อมูลเกี่ยวกับทางปฏิบัติของการค้าเด็กและหญิงระหว่างหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายทั้งในประเทศและระหว่างประเทศและองค์กรประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง

6. การกลับสู่สังคม

ข้อ 18

(1.) ภาคีคู่สัญญาจะพยายามทุกวิถีทางที่เป็นไปได้เพื่อให้เหยื่อของการค้ามนุษย์กลับสู่สังคมและครอบครัวได้อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ

(2.) เพื่อการนี้ ภาคีคู่สัญญาจะใช้มาตรการที่เหมาะสมเพื่อบรรลุดังต่อไปนี้

1.) เหยื่อการค้ามนุษย์จะต้องไม่ทนทุกข์ใดๆ กับการเป็นเหยื่อ ถูกดูแคลน หรือได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจในขั้นตอนทางศาลเพิ่มเติมอีก

2.) จะต้องให้การสนับสนุนทางด้านสังคม ด้านการรักษาพยาบาล ด้านจิตใจ และด้านอื่นๆ ที่จำเป็นต่อเด็กและหญิงที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์และครอบครัวของเด็กและหญิงนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ได้รับเชื้อโรคติดต่อจากการมีเพศสัมพันธ์รวมถึงเอชไอวี/เอดส์

3.) เด็กและหญิงซึ่งเป็นเหยื่อจากการค้าจะต้องไม่ถูกเลือกปฏิบัติหรือดูแคลนทางด้านสังคม และ

4.) เหยื่อที่เป็นเด็กที่อยู่ในวัยเรียนจะต้องได้รับโอกาสทางการศึกษาที่เหมาะสม

ข้อ 19

ภาคีคู่สัญญาจะจัดโครงการฝึกอบรมดังต่อไปนี้เพื่อการนำกลับเข้าสู่สังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

(ก.) โครงการฝึกอาชีพให้แก่ผู้ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์เพื่อเพิ่มโอกาสทางเลือกในการดำรงชีพ

(ข.) โครงการฝึกอบรมเพื่อสร้างจิตสำนึกให้แก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่กับเหยื่อการค้ามนุษย์ในเรื่องการพัฒนาการของเด็ก สิทธิเด็ก และปัญหาเกี่ยวกับเด็ก/เพศ โดยอ้างอิงอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบ และตราสารอื่นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนซึ่งภาคีคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายเป็นภาคี

8. คณะทำงานร่วม

ข้อ 20

- (ก.) ภาคีสัญญาจะจัดตั้งคณะทำงานร่วม
- (ข.) คณะทำงานร่วมจะประกอบด้วยผู้แทนที่มีอำนาจจากภาคีสัญญาทั้งสองฝ่าย
- (ค.) คณะทำงานร่วมจะมีการประชุมกันเมื่อมีความจำเป็น โดยภาคีสัญญาจะตกลงกัน เรื่องวันและสถานที่ของการประชุมคณะทำงานร่วม
- (ข.) คณะทำงานร่วมจะมีหน้าที่รับผิดชอบดังต่อไปนี้
- 1.) ติดตามและประเมินผลการดำเนินการตามบันทึกความเข้าใจฉบับนี้ และรายงานต่อที่ประชุมประจำปีของคณะกรรมการร่วมเพื่อความร่วมมือทวิภาคีระหว่างไทยและกัมพูชา
 - 2.) ริเริ่มการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ แนวทางปฏิบัติและกรอบการดำเนินงานที่จำเป็นอื่นเพื่อดำเนินการตามบันทึกความเข้าใจฉบับนี้
 - 3.) จัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาเพิ่มเติมซึ่งความร่วมมือซึ่งกันและกันในการต่อต้านการค้าเด็กและหญิง
 - 5.) ทบทวนการดำเนินการตามบันทึกความเข้าใจฉบับนี้ทุกๆ 5 ปี

9. บทส่งท้าย

ข้อ 21 ภาคีสัญญาจะพยายามระงับข้อพิพาทที่เกี่ยวกับการตีความหรือการใช้บันทึกความเข้าใจฉบับนี้ด้วยการเจรจา

บันทึกความเข้าใจฉบับนี้จะมีผลบังคับใช้ในวันที่มีการลงนามโดยภาคีสัญญาทั้งสองฝ่าย

ข้อ 22 คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจบอกเลิกบันทึกความเข้าใจฉบับนี้เมื่อใดก็ได้โดยแจ้งให้คู่สัญญาอีกฝ่ายทราบเป็นลายลักษณ์อักษรผ่านช่องทางการทูต และการบอกเลิกดังกล่าวจะมีผล 6 เดือน นับจากวันที่ได้รับหนังสือแจ้งการบอกเลิก

ข้อ 23 บันทึกความเข้าใจฉบับนี้อาจแก้ไขได้เมื่อรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชาเห็นพ้องกัน

บันทึกความเข้าใจฉบับนี้จัดทำขึ้นเป็นสามภาษา คือ ภาษาเขมร ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ แต่ละภาษาถูกต้องเท่าเทียม ในกรณีที่มีความแตกต่างกันในการตีความ ให้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก

เพื่อเป็นพยานแก่การนี้ ผู้ลงนามข้างทำยนี้ซึ่งได้รับมอบอำนาจอย่างถูกต้องจากรัฐบาลของตนได้ลงนามบันทึกความเข้าใจนี้

ทำขึ้น ณเมื่อวันที่.....

สำหรับรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทย

สำหรับรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา